

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 41 Volume: 8 Issue: 41

Aralık 2015

December 2015

www.sosyalarastirmalar.com ISSN: 1307-9581

ÇOCUK KİTAPLARI ÇEVİRİLERİNİN ÇOCUĞUN DÜNYASINA VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜME ETKİSİ: MARTİNE Mİ AYŞEGÜL MÜ?
THE EFFECT OF TRANSLATION OF CHILDREN'S BOOKS ON CHILDREN'S WORLD AND SOCIAL TRANSFORMATION: MARTINE OR AYŞEGÜL

Sevinc ARI*

Öz

Dünyadaki Öğrenci hareketinin çocuk yazını alanına getirdiği özgürlükçü eğitim anlayışıyla birlikte çocuğun dünyasını dikkate alan farklı çocuk kitapları ortaya çıkmaya başlamıştır, bu kitaplar çeviri yoluyla tüm dünyaya yayılmıştır. Çocuk edebiyatı orijinal eserlerinde yer alan özgürlük imgesi, çeviri yoluyla diğer toplumlara ve kültürlere farklı yansıtılmıştır. Çeviri alanındaki güç ilişkileri ve çevirinin oluşumunda yaşanan toplumsal ve politik gelişmelerin ele alınması bu durumu aydınlatmaya olanak sağlamaktadır.

Bu çalışmada yukarıda değinilen faktörler bağlamında "Ayşegül" isimli çocuk kitapları çevirilerindeki çevirmen kararlarının çocuğun gelişimine olumlu ve olumsuz etkileri çeviri bilimsel bir bakış açısıyla ele alınacaktır. Üç farklı yayınevinden farklı zamanlarda yayınlanan çeviri örnekleri üzerinden çevirilere yapılan bilinçli ve bilinçsiz müdahalelere eleştirel bir gözle bakılıp bunların okur ve aynı zamanda toplum üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Ayşegül, Çeviri Sosyolojisi, Çevirmen, Habitus.

Abstract

Different children's books that take children's world into account have begun to emerge together with the liberal education approach adopted in the Children's literature by the Student movements in the world. And these books have spread all over the world thanks to translations. Upon being translated to other societies and cultures differently, the image of freedom in the original works of children's literature has been reflected differently. Addressing power relations in the field of translation and social and political developments experienced during the process of translation make it possible to clarify the situation.

In this study, positive and negative effects of translator decisions in the translation of children's books called "Ayşegül" on a child's development will be dealt with a scientific point of view also by taking the above mentioned factors into account. Conscious and unconscious decisions made in the translations published by three different publishing houses at different times will be read critically and their effects on society will also be evaluated.

Keywords : Children's Literature, Ayşegül, Translation sociology, Translator, Habitus.

Giriş

Türkçeye "Ayşegül" başlığıyla çevrilen "Martine" isimli kitap serisi çocukların beklentilerini, bilgilerini ve ihtiyaçlarını karşılamak için kaleme alınmış eşsiz bir çocuk edebiyatı ürünüdür. Kitapçıklarda geçen hikayeler, olaylar seslendiği yaş grubunun merakını uyandırmakta, heyecanlandırmakta ve fazlasıyla eğlendirmektedir. Ayşegül ile birlikte kamp yapmak, denize gitmek, hayvanat bahçesini ziyaret etmek vs. seslendiği yaş grubundaki çocukların gerçek dünyasının ve hayallerinin bir yansımasıdır bir ölçüde. Ancak ne var ki "Ayşegül" bizim bildiğimiz, sokakta beraber oynadığımız, köyden tanıdığımız, uzakta yaşayan arkadaşımız değildir. Aslında "Ayşegül" Belçika'da yaşayan "Martine'dir". Yaklaşık olarak 60 yıldır yayınlanan ve bir dizi dillere çevrilen ve ülkemizde "Ayşegül" adını alan "Martine" yaşadığı hikayelerle birçok kuşağı büyütüştür ve halen de büyütmektedir. Fransızcadan Türkçeye yapılan çevirilerde hangi amaçların güdüldüğü, hangi çeviri yöntemlerinin uygulandığı, pedagojik olarak hangi kriterlere uyulduğu, kültürel değerlerin ne derece dikkate alındığı, yapılan çevirilerin çeviri mi yoksa uyarlama mı olduğu ele alınan bu çalışmada üzerinde durulacak konulardan bir kaçıdır.

Yayınlanan Ayşegül çevirileri çocuklar için kültürel, sosyolojik ve psikolojik tehlikeler içermektedir. Bu tehlikeler yayınevlerinin politikaları olmasının yanı sıra, çevirmenlerin profesyonel olmamaları, yaptıkları işin bilincinde olmamaları ve çeviri süreçlerini yöntemine uygun işletmemelerinden kaynaklanabildiği gibi tamamen bilinçli, ideolojik, kendi aykırı çevresine uygun bir atmosferi kültüre yayma amaçlarını da taşıyor olabilir. Normal bir okur gözüyle anlaşılamayacak kültürel, sosyal deformasyonlar biz yetişkinlerin ve özellikle çeviri bölümü akademisyenlerinin/çevirmenlerin/eleştirmenlerin ve bu çalışmalarını

* Yrd.Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Mütercim Tercümanlık Almanca, sevinc.ari@marmara.edu.tr

yürütenlerin gözünden kaçmamalıdır, kaçmaması gerekmektedir. N. Tuncer 1980 yılında yayınladığı bir makalede “Ayşegül” resimli hikaye kitaplarının “*adaptasyonunda gerek resimleme gerek dil açısından sorunlar olduğunu*” (1980: 124) dile getirmiştir. Çok alışılmış bir çocuk hikayesi okunacakmış gibi duran “Ayşegül” isimli çocuk hikayeleri okumaya başlamamış ya da daha yeni başlamış çocuklara seslenmektedir. Ayşegül’ün yaşadığı maceralara eşlik etmek, onun üzüntülerini ve korkularını hissetmek ümidiyle okumaya başlanan hikayeler aslında yeni yetişmekte olan Türk çocuklarına tuzaklarla doludur, onların zihinlerini allak bullak edebilecek unsurlar içermektedir.

Farklı iki kültür arasında iletişim sağlama görevi olan çevirmen, muhakkak ki, hem erek kültürü hem de kaynak kültürü bilmek durumundadır. Çevirmenin görevi sadece herhangi bir dilde kaleme alınmış bir metni başka bir dile aktarmak değil, aynı zamanda iki farklı toplum arasında iletişim bağına sağlayan olarak beklentileri de gerçekleştirmektir. Kaynak kültürde beklentileri karşılayan bir metni farklı bir kültür, çevre ve atmosferde yaşayan bir okur kitlesine aktarmayı görev edinmiş bir çevirmen, okur kitlesinin beklentilerini de dikkate almak zorundadır. Farklı kültürlerde yetişmiş çocukların ki - araştırmamızın konusu çocuk hikaye kitapları olması nedeniyle aynı kültürel ortamda yetişmiş değerlerdir-, çok farklı kültürel etkiler altında yetişmiş, benzer olayları farklı değerler geliştirmiş/benimsemiş oldukları yadsınamaz bir gerçektir.

1. Çeviride Amacın Belirleyiciliği

Çevirmen çevirisine başlamadan önce yapacağı çevirinin stratejisini belirlemek durumundadır, öncelikli olarak “yerleştirme” mi yoksa “yabancılaştırma” yöntemini mi benimseyerek çevirisini gerçekleştirecek ve böylelikle okuruna yabancı öğeler içermeyen bir metin sunacak, yoksa yabancı öğelerin bulunduğu ve okur kitlesine yeni bilgiler sunduğu bir çeviri metni mi sunacak? Bunu gerçekleştirebilmek için bir dizi yöntem bulunmaktadır, ama öncelikli olarak okur kitlesine nasıl bir yaklaşım tarzı geliştireceğinin saptanması çok önemlidir ki, okur kitlesini de saptamış olması gerekmektedir. Bir çevirmenin çeviriyi gerçekleştirirken okurunun beklentilerini göz önünde bulundurması kuramsal olarak ön plandadır. Okur kitlesiyle nasıl bir bağ kurmak niyetindedir çevirmen? Onların düşünce dünyasına hangi izleri bırakma niyetindedir? Hikaye çevirileri okur kitlesinin belli olması sebebiyle çevirmenin işini “kolaylaştırmaktadır”. Böylelikle çevirmen okurun profilini bilerek, beklentilerini karşılayarak ve bilgi düzeylerini bilerek ulaşmak istediği amaca çok daha rahat ulaşabilme imkanına sahip olacaktır. Okuyucu kitlesi önkabulleri olan, şartlanmış ve seçici bir okur kitlesi değildir. Çocuklar için dünya bir bütündür, onlar için daha şekillenmemiş ve parçalara ayrılmamıştır, bu hem diller için, hem kültürler için, hem de ülkeler için geçerlidir.

Çocuk hikaye çevirilerinde en önemli konu nedir? Eğitmek, genel geçer ahlaki değerleri göstermek, iyi kötü arasında ayrımı sağlamak, ya da hoşgörü, iyilik, arkadaşlık ve paylaşımcılık vs. gibi değerler midir? Her metnin aktaracağı bir mesajı vardır, bu mesaj mı dikkate alınır, yoksa başka kültürde yaşayan başka değerleri olan, ancak evrensel ortak değerlerin dikkate alınması ile gerçekleşecek bir çeviri süreci mi gerçekleşir? Amaç nedir?

Stolze çocuklara yönelik yapılacak olan çocuk kitapları çevirilerinde öncelikli ve en önemli sorunun metin üretimindeki pedagojik bakış açısının olduğunu ifade ederek, yapılacak olan çeviriyle çocuklara hangi dünya görüşünün empoze edilmesi gerektiği sorusu üzerinde durur. Stolze sadık bir çevirinin doğuracağı etik sorunlara da ayrıca dikkat çekmektedir. Geleneksel pedagojik yaklaşımların artık günümüzde geçerliliğinin yitirdiğini ve çocukların özgüvenini geliştiren, demokratik düşünmesini sağlayan ve eleştirel kişilikler geliştirmesine yardımcı olacak metinlerin üretilmesinin doğru olacağını belirtir. Ancak bu bakış açısıyla metinlerde yapılan değişikliklerin çocuğun gelişimi açısından modern pedagojik eğitime katkı sağlayacağını vurgular (Bkz. Stolze, 2003: 219).

Ayşegül çevirilerini çıplak bir gözle (önyargısız) okuyacak olan çocuk, bir yetişkinin okuduğunda anlayacağı ve farkına varacağı kültürel farklılıkların, deformasyonların asla farkına varamaz, çünkü seçici bir okuma geliştirmemiştir henüz, okuduğunu kendi kültürüne ait yeni bir bilgi olarak kabul edip benimseyecek ya da önemsiz bulup geçiştirerek okuyacaktır.

Ayşegül “Kayak yapıyor”(YKY 2013) hikayesinde anlaşılması hatta okunması inanılmaz güç olan “telesiyeye” sözcüğü mevcuttur. Çocuğun gelişmesini sağlayacak yeni bilgiler hikayelerde olmak zorundadır, ancak anlaşılması mümkün olmayan sözcükleri kullanmak, yalnızca okumayı sıkıcı hale getirmeyip ayrıca okurun metni okurken anlamamasına ve sıkılmasına yol açar. Yeni sözcükler veya olgular öğretmek bilinmedik, kullanılmadık, aşına olunmayan kelimeleri kullanmak mıdır? Çevirmen burada hangi kültürde yaşayan “çocuğu” dikkate almıştır? Çocuğun düşünce dünyasında nasıl bir yansıma olmasını beklemektedir? Çevirmen bu sözcüğü metne yerleştirirken sınırlı bilgiye sahip olan okur kitlesiyle nasıl bir iletişim bağı kurmayı amaçlamaktadır, çocukların bu konudaki bilgilerini genişletmesi için metin içinde hangi stratejileri geliştirmiştir?

Belki sözcüğün sözlükte duran tam birebir karşılığını metne yerleştirmiştir, ancak okurun çevirmenden beklediği metni anlama beklentisi nerededir? Çevirmen orijinal metne müdahale etmeyerek belki kendi işini başarılı olarak adanmış ve orijinal metni olduğu gibi aktarmanın yaratmış olduğu vicdan rahatlamasıyla okur kitlesine sırtını döndüğünün farkına bile varmadan çevirisini tamamlamıştır.

Hikaye çevirilerinde gerekçe her zaman için kültürel öğelerin çevirilerinde okur kitlesinin anlamasını sağlayan yöntemlerin kullanılmasıdır, bu müdahaleler açıklamalar olabileceği gibi kısaltmalar, eksiltmeler gibi birçok farklı yöntem olabilmektedir. Çocuk edebiyatının çoğuldizgedeki çevresel konumu nedeniyle çevirmenin metne müdahale konusunda belirli bir "serbestliği" olduğunu belirten Z. Shavit belirlediği iki ilkenin göz önünde bulundurulduğu sürece metnin özgür biçimde işlenebileceğini savunmuştur. Sözü edilen ilkeler:

a. Metni, toplumun "çocuk için iyi" diye tanımladığı şekilde, çocuğa uygun ve yararlı olarak düzenlemek.

b. Olay örgüsünü, tiplmeleri ve dili, çocuğun kavrama düzeyine ve okuma yetisine göre düzenlemek (Shavit, 1991: 19).

Ayşegül serisi çevirmenlerinin Z. Shavit'in belirttiği her iki ilkeye uygun çeviri yapmadığı aşağıdaki incelenen örneklerden görülebilir.

2. Metin Okuru olarak Çocuk

Öncelikle belirtmemiz gereken, çocuk kitapları söz konusu olduğunda çevirmenler için metnin çevrilmesi esnasında en büyük zorluğun küçük yaş grubundan olan okur kitlesine kaynak metinde yer alan kültürel farkların nasıl aktarılacağıdır. Bu kültürel aktarımın zorluğunun başlıca nedeni de her yazının kendi kültüründen izler taşımasıdır. Stolze (2003: 213) bu konuyla bağlantılı olarak "yazılı bir metnin başka bir zamanda, yerde, kültürde yaşayan ve bilinmeyen okurlara aktarılacak üzere bir dile ait olan bilginin taşıyıcısı olduğunu" ifade etmiştir. Bunu sadece kültürel farklarla da sınırlandırmak yeterli değildir. Aynı zamanda toplumsal değerler, örf, adet gibi toplumun geneli tarafından kabul görmüş ve genel geçer olan normlar için de geçerlidir. Çocuk edebiyatı çevirilerinde normların ve değerlerin aktarımında farkında olunması gereken en önemli konu "norm ve değerlerin kültüre ve zamana bağlılığıdır" (O'Sullivan, 2000: 114). Normlar ve değerler zaman içerisinde değişim gösterebilmektedir, bu ülkenin eğitimindeki değişimler olabileceği gibi, kültürel ve ideolojik alanlarda da olabilmektedir. Buna örnek olarak dünya genelinde çocuk edebiyatının geçirdiği değişimi gösterebiliriz:

"60'lı yıllardan sonra ekonomik, politik ve sosyal reformlarla birlikte gerçekçi çocuk kitapları alanında da yenilik hareketleri kendini göstermeye başlamıştır. [...] 1968 yılından sonraki öğrenci hareketlerinin de etkisi altında oluşan çocuk kitapları, artık çocuğu her özgürlüğü olan, dizginlenemeyen ve dizginlenmemesi gereken bir varlık olarak gösteriyordu" (Dilidüzgün, 1996: 78).

Çocuk edebiyat alanındaki bu yeni anlayış çeviri yoluyla diğer dillere de aktarılmıştır. Bu kitapların çevirisini ele aldığımızda çeviri alanında rol oynayan aktörlerinde çevirmen ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini unutmamak gerekir. Çevirmenin her ne kadar bireysel bir eylem gerçekleştirdiği düşünülse de, çevirmen çeviri süreci boyunca yayınevinin etkisi altında çevirisini gerçekleştirmektedir. Sayılan bu dış aktörlerin yanı sıra çevirmen kendi dünya görüşünün, ideolojisinin ve tortulaşmış deneyimlerinin, Bourdieu'nün (1993) deyişiyle kendi habitusunun gölgesi altında bu süreci yürütmektedir.

Bu yeni düşüncenin aktarılmasında ülke politikasının, yayınevinin ve çevirmen kararlarının çok büyük etkisi vardır. Ülkelerin çeviri politikaları, yayınevleri ve çevirmen kararları çoğu zaman çocuk edebiyatı çevirilerinde özgürlükçü düşüncenin yayılması yerine kültürel çelişkiler ve kültürel yabancılaşmaya yol açabilmektedir. Bu dönüşümün dünyaya yayılması çoğu zaman ideoloji ve çevirmen kararları nedeniyle olumsuz ve kültürü yabancılaştıran ve çocuğun dünyasına hitap etmeyen kültürel ve toplumsal karmaşıklığa neden olmaktadır.

Yayınevi çevrilecek kitapların belirlenmiş olan politika çerçevesinde çevrilmesini talep etmektedir. Yayınevleri kitapları yalnızca gelir elde etme amacıyla çeviri görevini veriyor görünseler de, aslında kendi dünya görüşüne ve ideolojisine uygun kitapları seçmek eğilimindedirler. Bundan dolayı da çevrilecek kitapların hangi ölçütler ve kriterler çerçevesinde çevrileceğine karar veren birer mekanizmalardır. Oittinen (2003: 129) "çevirideki bu durumu çok seslilik olarak tanımlamış ve bu süreçte yer alan ve buluşan tüm birey ve kurumların birbirini etkilediğini belirtmiştir". Yapılan çeviriler, belirtilen tüm bireylerin ve kurumların hepsinin farklı amaçları ve beklentileri olabileceği gerçeği unutulmadan değerlendirilmelidir. Çocuk edebiyatı çevirilerinde çevirmenin amacı yabancı bir ülkede yaşayan bir çocuğun kendi dünyasını öğretmek, yabancı kültürü tanıtmak ve çeviri metni okuyan çocuğun kendi kültürüyle yabancıyı karşılaştırma imkanına sahip olmasını sağlamaktır. Burada çevirmenin etkisini saptayabilmek için amacının bunlardan "hangisinin" olduğunu tespit etmek çok önemlidir.

Her metin belirli bir kültür içerisinde yaşayan ve bu kültürün özelliklerini özümsemiş bir yazar tarafından (genelde) aynı kültürde yaşayan belirli bir okur kitlesine yazılmaktadır. Koller'in de (1992) ifade ettiği gibi her metin belirli bir kültürün ürünüdür. Bu durumda aynı kültürde yaşayan yazar ve okur arasında kültürel farklar minimum düzeyde olmaktadır. Yazarlar okur kitlelerinin algılama (anlama) düzeylerini göz önünde bulundurup metinleri oluştururlar. Alıcı kitlesinin algılama düzeyini bilir ve metnini ona göre şekillendirirler. Ancak çeviri söz konusu olduğunda metnin üretildiği ve aktarıldığı kültür arasındaki yakınlık ve uzaklık derecesi çevirmenin işini kolaylaştırdığı gibi zorlaştırabilir. Kültürler birbirine ne kadar yakın olursa kültürel farklar o kadar azalmakta, ne kadar uzak olursa kültürel farklar o kadar çoğalmaktadır, işte uzman çevirmenin çeviri sürecindeki yaşayacağı zorlukları ve uygulayacağı stratejileri ve yöntemleri belirleyen de budur. Çünkü Stolze'nin (2003: 213) ifade ettiği gibi metinler bize "*metin yapısının ötesinde uzak yabancı dünyayı görmemizi sağlamaktadır*".

İncelememizin konusu çocuklara hitaben yazılan ve çevrilen kitaplar olduğundan bu durum daha da fazla önem kazanmakta ve çevirmenin pozisyonunu zorlaştırmaktadır. S. Dilidüzgün (1996: 108) "*çocukların, gerçek ve düşü sıkça karıştırdıklarını, okuduklarıyla gerçekmiş gibi özdeşleşmelerinin kaçınılmaz olduğunu*" vurgulamıştır. S. Dilidüzgün'ün ifadesini destekleyen diğer bir görüş ise O'Sullivan tarafından ortaya konmuştur, "*Yabancı kültürlerle ait metinler çocuklar tarafından "kendi kültürüne" ait metinler gibi alınmaktadır. Bu metinler okuma sırasında asimile edilmektedir*"(2000: 234). Profesyonel bir çevirmen alıcı kitlesinin kültürel farklarını göz önünde bulundurmamak ve stratejilerini buna göre belirlemek durumundadır. Çünkü çeviri sadece yabancı dille yazılmış bir metni başka bir dile olduğu gibi aktarmaktan ibaret değildir. R. Oittinen de (2003: 129) ifade ettiği gibi "*çevirinin her zaman bir amacı ve işlevi vardır, bunlarda bütünün içerisinde yer alan parçaların yorumunda etkili olmaktadır*". Çeviri dil boyutunun dışında kültürel ve sosyolojik boyutlar da içermektedir. Çevirmen yayınevinden aldığı görevle öncelikli olarak hangi amaca hizmet edeceğini belirlemelidir, okurlarına kaynak metnin içeriğini yabancı unsurlarla mı aktaracaktır ve okuyucularından bunu anlamasını mı bekleyecektir ya da okurun kendi dünyasında var olan ve kendisininmiş gibi kabul edebileceği bir metin mi üretecektir. Schleiermacher'ın (1963/1813: 47-50) sunduğu iki yöntem olan "*yabancılaştırma yöntemini*" mi kullanacaktır yoksa "*yerelleştirme yöntemini*" mi kullanarak, yazarı mı okura götürecektir ya da okuru mu yazara götürecektir? Burada önemli olan okurlara, bu durumda çocuklara yabancı olanı mı tanıtmak ve öğretmektir yoksa tamamen yabancı unsurlardan arınmış bir metin ortaya mı çıkarmaktır? Schleiermacher'ın çevirmenlere önerdiği bu yöntemde birde çevirmenlere bir uyarısı var, ona göre çevirmenler çevirilerini yaparken kesinlikle baştan hangi yöntemi kullanacaklarına karar vermelidirler, bu yöntemlerden sadece birini seçip çevirilerini gerçekleştirmelerini, yoksa ortaya çıkacak olan metnin "*güvenirliliğinin*" asla olmayacağını ifade etmiştir. Schleiermacher'ın burada "*güvenirlilikle*" kastettiği daha çok ortaya çıkan metnin sadece bir karmaşadan ibaret olacağı yönündedir, bunun nedeni ise yabancı öğeler içeren bir metnin yerliymiş gibi algılanması veya yerli olarak okunan metnin yabancı öğeler içermesiyle mantıksal bir bütün elde edilemeyeceğidir. Bu şekilde gerçekleştirilen bir çevirinin elbette ki okur üzerinde kültürel ve sosyolojik olarak olumsuz yansımaları olacaktır.

İki farklı kültür arasında yapılacak olan çeviride kültürel farkların aktarımına yönelik olan Schleiermacher'ın yöntemine benzer olarak Koller'de çevirmenin kültürel öğeleri aktarmada kullanabileceği iki farklı yöntem önermektedir. Koller (1992: 60) okuyucuyla iletişim kurabilmenin mümkün olabilmesi için çevirmenin ya "*adaptasyon*" ya da "*aktarım*"(Transfer) yöntemlerinden birini kullanması gerektiğini söylemiştir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir hususa Lefevere (1992: 1-25, akt. Oittinen (2003:129)) şu açıklamayı getirmiştir: "*Her şeyin ötesinde strateji seçiminde çevirmenler kendi bakış açılarının (çevirmenin ideolojisi, çocuk imajı) ve toplumda hakim olan normlar ve edebiyat alanında hüküm süren bakış açılarının etkisi altındadırlar*".

Belirli ideolojik, ekonomik, kültürel ve pedagojik sebeplerden dolayı seçilen çeviri stratejisi doğrultusunda erek metinde oldukça fazla değişiklikler meydana gelebilmektedir. Bunun diğer bir sebebi de kaynak kültür ve erek kültür arasındaki farklılıklar vs. olabilir.

Çevirmen birinci yöntem olan adaptasyon yönteminde kaynak metnin içinde yer alan yabancı kültür öğelerini erek metne uyarlayarak çevirir ve metnin algılamasını kolaylaştırdığı gibi "yerli" olarak anlaşılmasını sağlar, ikinci yöntem olan aktarımcı (transferierende) yöntemini kullandığında ise yabancı kültür öğelerini erek kültüre taşır ve okurun yeni olgularla tanışmasını sağlar ve okur yabancı bir kültürle karşı karşıya olduğunu bilerek metni alımlar. Yukarıda sözü edilen yöntemleri, çocuk kitapları çevirileri bağlamında ele aldığımızda farklı zorluklarında gündeme geldiği ortadadır. Çocuk edebiyatı çevirilerinde çevirmenin gerçek alıcı kitlesinin sadece çocuklardan oluştuğu görüşü O'Sullivan'a göre eksik bir görüştür, çocukların yanı sıra alıcı kitlesi olarak okuyucu ve beraber okuyucu (Mitleser) niteliğiyle yetişkinlerde yer almaktadır (O'Sullivan, 2000: 122).

Stolze bu konuya çok farklı bir bakış açısı getirmiştir, kaynak metinde yer alan yabancı kültür öğelerinin adapte edilerek aktarılmasının sonucunda "*çocuklarımıza eğilip bakmayarak onların bir dizi şeyi*

anlamayacağını varsayarak, zorluğu olmayan, yabancı hissettirmeyen, sorgulama yapmalarına imkan sağlamayan ve gizem içermeyen basit metinleri okumaya yönelttiğimizi ve bu okuma tarzının çocuklar için sadece can sıkıntısı olmadığını” (2003: 209) ayrıca başka tehlikeleri beraberinde getirdiğini imalı bir şekilde dile getirmiştir. Stolze çocuklar için yapılan çevirilerde, çocuklar sıkıntı çekmeden okuduğunu anlayabilsin diye adaptasyon yönteminin doğru bir strateji olup olmadığına eleştirel bakmaktadır. Bu konuda haksızda sayılmaz, kaynak metnin içerdiği kültürel özelliklerin erek metinde görülmemesi çocuğun “yabancı kültürle” karşılaşmasına ve tanınmasına yapılmış bir müdahaledir. Çocuğun yabancı ve farklı olanı öğrenememesi onun ufkunun da dar bir çerçevede kalmasına sebebiyet verecektir. Yabancıyı algılamak ve öğrenmek bir anlamda kendi özünü de görebilmenin bir yoludur. Çocukların yeni bilgiler öğrenmesinin yolu olan kitap okumanın bilinçli, uzman yazarlar ve çevirmenler tarafından doğru planlanıp yaş grubuna göre “yabancı” hangi şekilde ve hangi ölçüde aktarılacağına karar verilmesi gereken çok önemli bir süreçtir. Bu sürecin çevirmenlerin keyfi tutumlarına bırakılamayacak kadar önemli olduğunu ortadadır. Çocukların daima yeniyi keşfetmeye ve öğrenmeye hevesli olduğu bir gerçektir.

3. “Martine”nin “Ayşegül”e Dönüşümündeki Sorunlar

Tüm metin çevirilerinde olduğu gibi özel isimler çocuk hikayeleri çevirilerinde de özel bir anlama sahiptirler. Özel isimlerin sadece olayın kahramanlarını tanımlayan isimler olmadığını, bunun çok daha ötesinde bir kültürün simgesi olduğu ve olayın geçtiği yere ve zamana dair okuyucuya bilgiler vermesinin ötesinde çevirmenin tüm çeviri sürecine yön veren kültürel semboller olduğu bilinmelidir. Nord’un da (1993: 404) vurguladığı gibi özel isimler genel olarak bize “*olayın hangi kültürde geçtiğinin en sağlam bilgisini*” sunmaktadır. Özel isimler okuyucunun algısını yönlendiren, olay örgüsünü biçimlendiren ve mantıksal hikaye akışını sağlayan anahtar sözcüklerdir. Hikayenin nerede hangi ülkede geçtiğini, hangi uluslara ait insanların hikayelerde rol aldığını, insanlar arası ilişkilerin nasıl yönlendirildiğini, bazı olanların sebep ve sonuç ilişkilerini belirleyen her zaman için özel isimler, yer isimleri, dağ, ova ve benzeri isimlerdir. Her ülkenin kendine mal olmuş kültürüne kök salmış isimleri bulunmaktadır, bu isimler sayesinde hikayede geçen karakterin cinsiyetini, milliyetini ve kültürünü öğreniriz. Okuduğumuz metinlerde ve örneğimizden yola çıkarsak, çocuk hikayelerinde isimler bize olayın kahramanının kendi kültürünün bir yansıması olarak, düşüncelerinin, yaptıklarının ve kararlarının toplumsal bağlam içerisinde değerlendirmemize olanak sağlamaktadır. Her okuyucu kendi kültürüne ait özel isimleri hikayelerde okuduğunda kendinden, çevresinden benzerlikler kurabilme olanağına sahip olur ve metni o gözle okumaya devam eder. Hikayede geçen olayların benzerini ya kendisi yaşamış ya da yaşamamış ta olsa kendi kültürünün ve toplumunun bir bireyinin hikayede geçen olayları yaşadığını varsayarak daha önceki deneyimleriyle ilişki kurarak çözümleyebilme olanağına sahiptir. Burada elbette önemli olan okuyucunun bilgi, deneyim “seviyesidir”. Ama her ne kadar hiç bilmediği bir olay dahi olsa, kendi kültürüne ve toplumuna ait bir eylem olduğunu bu isimlerden yola çıkarak kolayca kavrayabilmektedir. Aksi durumlarda ise, yani yabancı özel isimlerin geçtiği hikayelerde ise okuyucu bir yabancı ile, yabancı bir kültürle karşı karşıya olduğunu ve kendisini özdeşleştiremeyeceği olaylarla karşı karşıya kalacağını bilerek metni algılamaya çabalar ve anlamlandıramadığı metni olay örgülerinin nedeninin bilgi eksikliği ve yabancılığı olduğunu bilerek yeni bir durumla tanışma ve öğrenme süreci içerisinde olduğunu kabul eder.

Aslında özel isimlerin kullanımı (isim, yer isimleri, dağ, göl, deniz isimleri) okuyucu için bir adres tarifidir aynı zamanda. Okuyucunun düşünceleri verilen bu adresteki yere “seyahat” eder metni okurken. Uzman çevirmenler ise yabancılığı yansıtan sembollerini çevirirken “*belirledikleri strateji doğrultusunda, bu yabancılığı gösteren sembollerini ya olduğu gibi aktarır, ya nötrleştirir ya da adapte eder, bu tamamen erek kültürdeki genel kültürün ve çocuk kültürünün yabancıya karşı olan toleransının bir göstergesidir*” (O’Sullivan, 2000: 239-240).

Yazarlar ve okurları aynı kültür içerisinde geldiklerinde yazarın hayali, uydurmaya metinlerde anlattığı olayların ve durumların okuyucuya ulaşması ve okuyucunun kendisini bulması oldukça kolaydır. Bunun nedeni de metnin okuyucunun aşına olduğu kültür çevresinde yer alması ve kendini bu durum içerisinde tanımlayabiliyor olmasıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için de metinlerin belirli işaretlerle ya da öğelerle belirli bir kültüre adapte edildiği gerçeğinden yola çıkan Nord, *metinlerin kültürel algılamasını üç aşamaya ayırmıştır, metin dünyasının okuyucunun kültürel gerçekleriyle örtüştüğü metinler, metin dünyasının açık bir şekilde farklı bir kültürel gerçekliğe ait olduğunu gösteren metinler ve belirli bir kültüre açık olarak ait olduğunu göstermeyen, yani tarafsız metinlerdir* (Bkz. Nord, 1993:396). Çocuk hikaye çevirileri üzerinden bunu ele aldığımızda, bu ayrımın özel isim ve benzeri adlandırmaların aktarılmasındaki önemini açık bir şekilde görebilmekteyiz. Çeviri metnin alıcı kitlesi metin içerisinde geçen ismin kendi kültürüne ait olduğunu gördüğünde metindeki kahramanla kendini oldukça kolay tanımlayabilecektir, isim başka bir kültüre ait olduğunda ise alıcı kitlesi bunun farkına varıp yabancı bir kültüre ait kahraman ile karşı karşıya olduğunun bilincinde olarak, metni o gözle okumaya devam edecektir.

Çeviri sürecinde çevirmenin özel isimleri değiştirmesi veya olduğu gibi erek metne aktarmasının arkasında çeviri amacı yatmaktadır. Çevirmen belirlediği strateji bağlamında özel isimleri erek metne

aktararak okuyucusuna “yabancı bir kültürle” ve “yabancı” olabileceği olaylarla karşı karşıya kalacağına sinyalini verir ve “bilmediğimiz bir gerçeklik ile ilgili farklı bir yaşam dünyasını” (Koller, 1992: 239) aktarmaya başlar. Özel isimleri erek metne değiştirerek, yani adaptasyon yöntemini kullanarak aktardığında ise okuyucu tamamen kendi kültürüne ait bir metin okuyacağına ve metinde geçen her olayın kendi kültürüne ve toplumuna ait olduğunun farkında olarak, hiçbir şekilde yabancı bir unsurla karşılaşmayacağına farkında olarak metni okur. Ancak özel isimlerin erek metine “adaptasyon” yöntemiyle aktarılmasının bir sonucu ise kaynak metnin tamamen yerleşmesi ve hikayenin ve ismin tüm kendine has metinsel özelliğini kaybetmesidir. Aynı zamanda bu yöntemle okuyucunun yeni kültür dünyaları, kişiler, ülkeler ile karşılaşması engellenir. Bunun altında yatan nedenler çok farklı olabilmektedir ve görev verenin bunda etkisi oldukça büyüktür. Ancak bazı durumlarda ülke politikası da çevirmen kararlarına etki edebilmektedir. Metindeki yabancı öğelerin yok edilmesi ve okumanın, algılamının kolaylaştırılması ile ilgili olabilirken, nedeni çok daha farklı ideolojik ve kültürel olabilmektedir. Çevirmende uzman olarak metni çevirmeyi kabul ettiğinde, yayınevinin isteği doğrultusunda çeviri kararlarını gerçekleştirmek durumundadır.

4. “Ayşegül” Hikaye Çevirilerinin İncelenmesi

Makalenin bu bölümünde belirtilen kuramsal çerçeveden yola çıkarak Gilbert Delahaye’nin “Martine” isimli hikaye kitapçıklarından “Ayşegül Dört Mevsim” olarak Türkçeye aktarılan hikaye çevirileri üzerinde durulacaktır. Bu çalışmada ele alınan çeviriler sırasıyla Alpogut Yayınevi (Ayşegül) (Erek Metin I), Marsık yayınevi (Küçük Ayşegül) (Erek Metin II) ve 2011 itibariyle Yapı Kredi Yayınları tarafından Ayşegül (Erek Metin III) olarak piyasa sürülmüştür ve sürülemeye devam etmektedir. Yapılan tüm araştırmalara rağmen Alpogut ve Marsık yayınevlerinin çevirmenlerinin isimlerine ve basım yıllarına ulaşılamamıştır, sadece Yapı Kredi Yayınlarının yayın yılına, 2013 ve çevirmeni Füsun Önen’e ulaşılabilmektedir. Yalvac Ural’ın¹ Milliyet gazetesinde yayınladığı bir makaleden “Ayşegül” çevirilerinin ilk olarak Alpogut yayınlarından çıktığını ve sırasıyla Aksoy ve Marsık yayınlarında basıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Necdet Neydim’in 2011 yılında yayınladığı bir makalede çeviri kitaplarındaki yayın yılına ait şu ifade yer almaktadır “*Muhtemelen 70’li yıllarda basılmış olan çocuk kitaplarında baskı yılının, baskı sayısının yazılması, uzun yıllar ihmal edilmiş bir anlayıştır, bu nedenle kitabın baskı tarihini yakın bir tarih olarak tahmin edebiliyoruz*”. Yapı Kredi yayınlarının çevirmeni olan Füsun Önen ile soru cevap olarak yürüyen bir görüşme yapıldı, kendisinin verdiği cevaplara örnekler ele alınırken değinilecektir.

Örneklere geçmeden önce çevirmen Füsun Önen hakkında kendisinin verdiği yanıtlardan yola çıkarak çeviriye bakış açısını yansıtabilecek ve çeviride aldığı kararları açıklayabilmemizi sağlayacak bilgilere değinmek ve çevirmen habitusunu tespit etmek faydalı olacaktır. İstanbul da doğan ve Boğazda yetişen çevirmen Türkiye’de Ekonomi, Fransa’da Dış ticaret eğitimi almıştır, kendisinin belirttiği üzere çeviriye, çocuklara ve dil eğitimine yönelik hiç bir eğitim almamıştır. Yapı Kredi Yayınları Ayşegül serisini yeniden çevirmeye karar verdiğinde kendisi bu kurumda editör olarak görev yapmakta olduğunu söyledi, ancak aynı zamanda dışarıdan da çeviri yaptığından bahsetmiştir. Küçük yaşlardan itibaren roman okuduğunu ve ilgisini çekmediğinden dolayı ancak otuzlu yaşlarda çocuk kitaplarıyla tanıştığını ifade etmiştir. Kendisini hayalci, meraklı ve gözlemci olarak tanımlayan çevirmen yaşadığı dünyayla (gerçek dünyayla) bağının hep zayıf kaldığını belirterek, yalnızlığı seven ama sosyalleşmekte sorun yaşamayan bir çocuk olduğundan söz etti. Çevirmenin kendi ifadesine göre yetişkinlik yıllarının bir kısmını yurt dışında geçirmiş ve bu dönemlerde diğer kültürlerle merak sarmıştır. Çevirmen kitaplara ve çeviriye olan bakış açısını kısaca şu şekilde ifade etmiştir: “Çeviriler konusunda bir ayırım yapmıyorum. Teknik çeviriden romana, çocuk kitaplarından çizgi romana her metin bence hala “şifre”, hepsini aynı iştahla çözüyorum. Ancak yayınevinin kararında, benim Ayşegül’ün aslı olan Martine’nin kültürünü tanıyor, dilinin inceliklerini biliyor olmamın yanı sıra çocuk kitaplarında kelime seçimlerinden ifade tarzlarına kadar çeşitli ayrıntılara epey titizlenmemin de etkisi olabileceğini sanıyorum.” Bunun dışında F. Önen Çeviriye olan bakış açısını kısaca “kavramak, harmanlamak ve nakletmek” olarak belirtmiştir. Çeviriye adaptasyondan ayrı düşünemediğini ve çevirmen olarak görevinin “özgün metni hedef dile gramer ve anlam açısından düzgün, akıcı, eklemeyen/eksiltmeden, en doğru ifade şekliyle nakletmek” olduğunu vurgulamıştır.

Örnek çeviri metinleri ele aldığımızda her üç çeviride de özel ismin “Ayşegül” olarak çevrildiğini görmekteyiz, sadece Marsık yayınlarından çıkan seride “Küçük” ifadesi eklenmiştir. Çevirmen F. Önen’e neden Ayşegül ismini kullandığını sorduğumda kendisinin verdiği yanıt şöyledir:

¹ Bkz.: (<http://www.milliyet.com.tr/aysegul-simdi-cok-uzgun-/yalvac-ural/pazar/yazardetay/30.01.2011>: en son erişim tarihi 01.03.2015)

"Ayşegül"ün özgün adı "Martine"dir. Tını olarak şahsen Ayşegül'ü tercih ederim. Ama bence mesele doğruluk/yanlışlık değil. Sonuçta bambaşka bir kültüre ait olduğu için Türkiye piyasasına Martine olarak girseydi de yanlış olmaz, yadırganmazdı sanıyorum".

"YKY'den çıkacağı zaman isim üzerine tartışılmadı bile. Ayşegül olarak tanınmış, sevilmişti, öyle kaldı".

İncelenen üç "Ayşegül" çeviri metnin çevirmenlerinin olayın kahramanı olan ve kitabın aynı zamanda başlığı olan "Martine"yi "Ayşegül" başlığıyla çevirmeleri, okurda metnin bir adaptasyon metni olarak yürüyeceği beklentisini uyandırmaktadır. Ayrıca çevirmenlerin metnin başlığında adaptasyon yöntemini seçmeleri, yukarıda da belirtildiği gibi, metnin tüm yabancı unsurlardan arındırılmış olarak sunulacağı mesajını vermektedir. "Ayşegül" ismini ele aldığımızda bu ismin Türk kültürünü simgeleyen ve çok yaygın kullanımı olan bir isim olma özelliğini taşıdığı bir gerçektir. Okuyucu kitabın başlığını okuduğunda kitabın içerisinde yer alan hikayenin tamamen Türk kültürünün bir ürünü olduğu düşüncesiyle hareket ederek, erek kültürde aşına olunan unsurlarla karşılaşacağı varsayımıyla kitabı okumaya başlayacak ve yabancıyla karşı karşıya olmadığı gerçeğini benimseyecek ve metne karşı bir yabancı duruş sergilemeyecektir. Bahsedilen hikaye kitaplarının okuyucularının küçük yaşta çocuklar olduğu göz önünde bulundurduğumuzda ve Dilidüzgün ve O'Sullivan'ın yukarıda değindiğimiz görüşleri bağlamında çocukların yabancıyı algılaması dikkate aldığımızda, çocuklar hikayede geçen tüm yabancı sembollerini kendi kültürünün ürünü olarak algılayacak ve özümseyeceklerdir.

ÖRNEK 1

Erek Metin I

"Yılın ilk ayı Ocak'tı, Aralık ayının son gecesi, yeni yıl, bütün dünyada törenlerle karşılanırdı. Herkes yakınlarına armağanlar verir, uzaktakilere tebrik kartları yollardı. Ayşegüller de dünyadaki geleneğe uydular. Bir çam ağacı donattılar. Anneleri, paketlenmiş armağanlarını çamın altına koydu."(Alpagut Yayınevi)

Erek Metin II

"İlkinin adı Ocak'tı. Yeni yıla girerken başlar. O gün bütün aile ışıklarla süslenmiş çam ağacının altında bir araya geldi". (Marsık Yayınevi)

Erek Metin III

"Aylardan ilki Ocak. Ocak ayı, yılbaşı gecesi başlar. O gün Ayşegüller ailece ışıklarla süslü çam ağacının çevresinde toplanmıştı". (çev. Fisun Önen)

Alpagut Yayınevinden çıkan çeviri metninde çevirmen yabancı unsurlar içeren cümleyi adaptasyon yöntemine başvurarak yerelleştirmeye çalıştığını görmekteyiz, en önemlisi bir bölgenin kültürünü, bir din geleneğini dünyanın kültürü ve geleneği gibi yansıtmıştır. Özellikle o yıllarda erek kültürde böyle bir kutlama yaygın değildir. Eğer hikayenin kahramanının ismi "Martine" olarak kalsaydı, okuyucu yabancı bir kültürle karşı karşıya olduğunu bilir ve yabancı olanı tanımaya çalışırdı. Diğer iki çeviride ise adaptasyon yöntemine hiç başvurulmayarak "Ayşegül'ün" bu tarz bir kutlama yapması normalmiş gibi gösterilmiştir. Erek kültürde böyle bir olgu, okur olarak çocuğun böyle bir dünyası yerleşik olarak yoktur. Öncelikli olarak bu çevirilerin bilinçli ya da tamamen bilinçsiz yapılar yapılmadığı gerçeği önemlidir, şayet çeviri bilinçsizce yapılmışsa, bu tamamen çevirmenin uzman olmamasından kaynaklanmaktadır, ancak bilinçli bir çeviri eylemiyse sorulacak olan soru çocukların bu hikaye çevirileriyle bilinçli olarak bu tarz bir geleneğe alıştırması mıdır, bu kitapların, çevirmenlerin ve yayınevlerinin bu şekilde bir misyonu mu vardır? Bu çeviri metinlerde asıl amaç yabancıyı tanıtmak değildir, aksine çocukların bilinçli olarak kendi kültürüne yabancılaşmasını olanaklı kılmaktır, bu tarz bir seçim çocuk kitapları için çok tehlikeli olabilir ve olumsuz sonuçlar getirebilir. Daha henüz kendi kültürünü öğrenme aşamasında olan çocuk-okur bu tarz metinlerle yetiştiğinde kendi kültürünü sorgulayacak ve kendi kültürünü eksik ve geri kalmış olarak algılayacaktır. Çünkü hikayede adı geçen "Ayşegül" bu kutlamaları yaparken, kendisi yapmamış ve yapmıyor olacaktır. Kendi kültürünün eksikliği düşüncesiyle, kendi kültürüne mesafe alacak ve kompleks duyacaktır.

Eğer bu metnin amacı yabancıların kültürünü ve dinini tanıtmak olsaydı, çocuk- okur karşılaştırma yoluyla kendi kültürünü diğer yabancı kültürle karşılaştırarak yeni kültürleri öğrenebilir ve ufkunu genişletebilirdi. Böyle olabilmesi için kitabın kahramanının "Ayşegül" değil "Martine" olması gerekirdi ve çocuk-okur Martine'yi yabancı dünyadan bir arkadaş olarak kendi kültürüyle kabullenebilir ve onun kültür çevresini tanımış olurdu. Fakat burada en önemli nokta çocukların yabancı kültürü tanımadan önce mutlaka kendi kültürlerini tanışmış olmalarıdır. Oysa çocukların kültür yabancılaşmasından dolayı bu yönleri zayıftır. Her üç metinde de yöntem karmaşası olduğu gözlemlenmektedir. Alpagut yayınevinden çıkan erek Metin I'de yabancı olan kültürel semboller yumuşatılarak, açıklamalar getirilerek aktarılmaya çalışılmıştır ancak yanlış bir yöntem uygulanmıştır. Ancak Marsık ve Yapı Kredi Yayınlarından çıkan diğer iki erek metinde hiçbir açıklama getirilmeden Türk kültüründe yaygın olarak çam ağacı süslenip kutlamalar yapıldığı belirtilmiştir.

Her üç çevirmenin de yaptığı diğer bir önemli hata ise, Noel ve yılbaşı kutlamasını aynı günde yapılan bir kutlama olarak gösterilmesidir. Bu hata çevirmenlerin dünya ve kültür bilgisi eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Hristiyanlık dininde Noel kutlaması için çam ağacı süslenir, altına hediyeler konulur ve Noel 25 Aralık'ta kutlanır, Yılbaşı ise 31 Aralık gecesi kutlanmaktadır, yani diğer bir deyişle çam ağacı Noel'in bir simgesidir. Ancak her üç çeviride de çam ağacının yılbaşı gecesi için süslendiği belirtilmektedir, bu büyük hata sonucunda çocuk-okura yanlış bilgiler verilmektedir. Şayet bu hata değil de bilinçli olarak yapılmışsa, Noel ve çam ağacı kutlaması bir kültüre ait bir olgu değil, sanki evrensel bir yılbaşı kutlamasının parçası gibi gösterilmektedir ve okur manipüle edilmektedir. Böyle bir manipülasyon yabancı bir kültürü yerleştirme gibi tehlikeli bir amaca hizmet edebilir.

ÖRNEK 2

Erek Metin I

"Şubat bitti, Mart geldi. İlkbahar Mart ayı ile başlar. Cemreler bu ayda düşer, havalar ısınmaya başlar". (Alpagut Yayınevi)

Erek Metin II

"Şubattan sonra Mart ayı gelir. Mart ilkbahar ayıdır. Ama karatavuk boş yere ötüp durur". (Marsık Yayınevi)

Erek Metin III

"Şubattan sonra Mart gelir. İlkbaharın ilk ayıdır. Ama baharın habercisi karatavuklar boşuna öter durur, ilkbahar hep geç kalır". (çev. F. Önen)

Erek metin I'de yine tamamen Türk kültürüne özgü bir kavram kullanılarak yerleştirme/adaptasyon yöntemine başvurulmuştur. Bu şekilde kendi kültüründe yerleşik olan "cemre" kavramının öğretilmesi amaçlanmıştır. Erek Metin II ve III'ün çevirmenleri kültürel sembolü dikkate almayarak ya da kültür bilgisi eksikliği nedeniyle fark etmeyerek ilkbaharın gelişinin "karatavuklar" ile anlaşıldığını ifade etmişlerdir. Ancak Türk kültüründe yaygın olarak baharın gelişi erek metin I'de de belirtildiği gibi "cemreler" ile ifade edilir. Karatavuklar tamamen kültüre yabancı öğelerdir ve çevirmenlerin kendi kültürü konusunda eksik bilgiye sahip olduğunu göstermektedir. Erek metin II ve erek metin III'te okur kitlesinin kültürü ve algılayma düzeyi yine dikkate alınmamıştır, ne kendi kültürünü geliştirebilecek bir tanım yapılmış ne de yabancı bir kültüre ait olduğuna dair bir açıklama getirilmiştir. Her üç çeviriyi ele aldığımızda hiçbir çeviri metnin Nord'un (1993:396) metinlerin kültürel algılamasına dair getirdiği üç tanımına uymadığı gözlemlenmektedir, metinler ne okuyucunun kültürel gerçekleriyle örtüşmekte, ne farklı bir kültürel gerçekliğe ait olduğunu göstermekte, ne de tarafsız metinlerdir, metinlerin geneline bakıldığında bu üç ayrıma da rastlamak mümkündür, hem yabancıdır, hem tarafsızdır hem de bize aittir. Metinler yöntem karmaşasıyla doludur, sözünü ettiğimiz bu yöntem karmaşası okurunda kafasını karıştırmaktadır.

ÖRNEK 3

Erek Metin I

"Nisan ayı, çiçekler ve kuzularla geldi. Kızlar yeşil çimenlerle bezendi. Ağaçlar, gelin gibi birden çiçeklerle donandı. (...) Nisan ayında anneler, çocuklarını kır gezilerine götürürler. Bu gezilerde çocukların en hoşlarına giden şey, boyalı suda kaynatılmış renkli paskalya yumurtalarıdır. O gün çocuklar çimenlerin üzerinde hep birlikte oynarlar, çiçek toplarken gene hep birlikte şarkı söylerler... (Alpagut yayınevi)

Erek Metin II

"İşte yine Nisan ayı geliyor. "İlkbaharı gördüm," dedi bir kırlangıç. "Küçük korudaydı," diye ekledi gugukkuşu. Şu şeker ve çikolatalara bakın. Ayşegül, Orhan ve bütün küçük arkadaşları için birer tane var." (Marsık yayınevi)

Erek Metin III

"...Şehirlerde, köylerde çalan çanları duyuyor musunuz? Bu, Nisan ayının dönüşüdür. Kırlangıç "İlkbaharı gördüm" dedi. Guguk kuşu "İlkbahar koruda" diye ekledi. Paskalya yumurtaları da ne kadar büyüktü! Ayşegül'de, Orhan'da ve arkadaşlarında hem şekerden yapılmış olanlarından vardı hem de çikolatadan." (çev. F. Önen)

Bir önceki örneklere benzer bir şekilde, bu örneklerde de kültür ve yöntem karmaşasının devam ettiği görülmektedir. Erek metin I'ın çevirmeni yukarıda değinilen kültürel sembollerde uyguladığı yerleştirme/adaptasyon yöntemini uygulayamamış olsa gerek, "paskalya" ifadesini kullanmıştır. "Paskalya" kaynak kültürün dinsel bir sembolüdür ve Ayşegül sembolünün ait olduğu İslam dinin geleneğinde ve ülkesinin kültüründe hiçbir şekilde yer almamaktadır. Özel isim "Martine" olmuş olsaydı paskalya kutlamasında yine hiçbir sorun olmayacaktı.

Erek metin II'nin çevirmeni ise "paskalya" kavramının Türk kültürüne uygun olmadığı düşüncesinden hareket etmiş olmalı ki, kelimeyi tamamen metinden çıkarmıştır. Daha önceki örneklerde karatavuk, çam ağacı vs. yabancı kültürü olduğu gibi aktarıırken, bu cümlede paskalya kutlamasını bilinçli olarak çıkarmıştır. Çevirmenin kendi içinde bir çelişki yaşamış olduğu ve kararsızlıklar içinde bir metin

ürettiği görülmektedir. Metnin bazı yerlerinde yabancı sembolleri aktarmaktan çekinmemiş olan çevirmen, metnin bu kısmında yabancı kültür sembolünü bilinçli olarak metinden çıkarmıştır. Marsık yayınevinden çıkan erek metnin çevirmeninin çeviri süreci boyunca bir yöntem karmaşası içerisinde çevirisini gerçekleştirdiğini iddia etmek abartılı olmayacaktır.

Yapı Kredi Yayınlarından çıkan erek metin III'te ise "Ayşegül"ün yaşadığı/gittiği köyde çalan "çan" seslerinden ve "paskalya yumurtalarından" bahsedilmiştir. Bilimsel gelişmelerin zaman içerisinde uygulamaya yansımaları olağan bir durumdur, ancak verilen bu son örnekte incelenen üç çeviriye baktığımızda, Alpagut yayınları tarafından yapılan ilk çeviriden en son YKY'dan çıkan ve F. Önen tarafından çevrilen metne kadar geçen sürede çevirilerde bir düzelme veya iyileşme yerine tam tersi bir durum söz konusu olduğu görülmektedir. Aradan neredeyse 40 yılı aşkın bir süre geçmesine ve çeviribilimin son 30 yılda geçirdiği kuramsal paradigmlar göz önünde bulundurulduğunda uygulamaya ve pratik hayata hiçbir gelişmenin yansımalarının olmadığı görülebilmektedir. Çevirmenlerden beklenen bilimsel gelişmelerle birlikte gelişim göstermeleridir. Çeviribilimin pratik hayata etkisinin olmadığı, kuram bilen çevirmenlerin olmadığı görülmektedir. Manipülasyonun bilinçsiz yapıldığı varsayımından yola çıkarsak çevirmenin çocuğun dünyasını ve kendi kültürünü ve yabancı algısını dikkatini almaksızın çeviri yaptıklarını ve nihayetinde metnin uzman çevirmenleri olmadıkları görülebilir. Yayınevinin de yapılan çevirileri metinlere uygun çevirmenler seçmediği ve editörlük boyutunu ihmal ettiği söylenebilir.

Manipülasyonun bilinçli yapıldığı varsayımından yola çıkarsak, yayınevinin yaptığı çevirmen seçimiyle ülke kültürüne yabancılaşmayı teşvik ettiği görülmektedir. "Ayşegül serisinin çevirmeni olan F. Önen'in kaynak kültüre yabancı olmadığı ve bu kültür içerisinde yetiştiği çeviri metinlerinden ve kendisiyle yapılan röportajdan ortaya çıkmaktadır. Lefevere'nin de (1992: 1-25, akt. Oittinen, 2003:129) belirttiği gibi çevirmen kendi ideolojisini ve çocuk imajını çeviri stratejisine yansıtarak kendi kültürel bakış açısıyla okurun düşüncesini değiştirme eğilimindedir, oysa incelediğimiz metin edebiyat metnidir ve amacı herhangi bir ideoloji, dünya görüşü, kültürü dayatma amacı güden bir metin türü değildir. Türkçeye çevrilen ve okullarda okutulması tavsiye edilen çocuk hikaye kitaplarının amacı çocuğun dünyasını etkileyerek yabancı bir kültürü ona aşılama ve çocuğa koas yaratma olmamalıdır. Çeviribilimde manipülasyon normal bir çeviri durumu değildir, manipülasyon kasıtlı olarak metnin türünün değiştirilmesi durumudur, bu da, ancak dini, politik ve reklam metinleri için geçerli bir yöntemdir. "Ayşegül" serisi edebi metinden ideolojik metne dönüşüm tehlikesi içerisinde, kaynak metindeki amaç ve erek metnin amacı farklılaşarak örtük amaca, yani çocuğun kültürünü değiştirmeyi amaçlayan, bir metne dönüşmüştür.

K. Reiss'a (1993: 10-20) göre metnin türü çeviri yöntemini belirlemektedir, bu durumda söz konusu olan edebiyat metnidir ve edebiyat metnin özelliği de sanatsal ifadeyi, duygu dünyasını ve estetiği öne çıkarmaktır ve ruh dünyasına hitap etmektir, oysa burada çevirmen kararlarının sonucunda yöntemsel olarak bir edebi metin özelliği arka plana itilerek daha çok manipülatif, okurun dünyasını değiştirmeyi güden okura mesaj veren ve okurun dünyasını manipüle etmeyi amaçlayan bir metne dönüşmüştür. Okurun düşüncelerini değiştiren ve manipülatif özellikler içeren metinler işlemsel (operativ) metinlerdir, K. Reiss bu tür metinleri dini, siyasi, ideolojik ve reklam metinleri olarak tanımlamaktadır, oysa kaynak metnin ne böyle bir metin özelliği ve ne de amacı vardır. Çeviriden normalde beklenen kaynak metnin amacına ve niyetine uygun bir erek metin üretmektir. Ancak incelenen örnek metinlerde kaynak metnin işleviyle erek metnin işlevinin farklı olduğu görülebilmektedir, bu durum çeviri yöntemi olarak Reiss'ın işlevine uygun çeviri yöntemine (Funktionsadaequale Übersetzungsmethode) denk gelmektedir. Çeviri yoluyla erek metinde yeni işlev üretmek normal bir durum değil, özel bir durumdur, burada bilinçli olarak kaynak metin bir ideolojinin aracı haline getirilerek işlevinin değiştirildiği görülmektedir. Kaynak metin yazarının amacı kaynak metin okurunun kendi dünyasını yansıtan metinler üretmek iken, erek metnin amacının çocuk-okurun dünyasını ve kültürünü değiştiren metinler üretmek olduğu ortadadır.

Sonuç

Metinler üzerine yapılan çalışmalarda rastlanılan en önemli sorunlardan biri başlık ve içeriğin uyum sorunudur. Yapılan her üç çeviride de başlık ve içeriğin uyuşmadığı verilen örneklerden de görüleceği gibi ortadadır. Şöyle ki, çevirmenler özel ismi değiştirip Schleiermacher'in deyiimiyle "yerleştirme" veya Koller'in ifade ettiği gibi "adaptasyon" yöntemine başvurdukları ama bunun sıra içerikte bu yöntemi uygulamadıkları görülmektedir. Adaptasyon yönteminin başlıkta uygulanıp içerikte uygulanmamasını bilinçsizce yapıldığı varsayımından yola çıktığımızda, bu durumu çevirmenlerin uzman-çevirmen olmadıklarına, çeviri eğitimi almadıklarına ve profesyonel bir çevirmenin sorumluluğuna sahip olmadıklarına bağlayabiliriz. Ancak yapılan tercihlerin ve alınan kararların bilinçli yapıldığı düşünüldüğünde, bu tür bir tercihin okur açısından nedenli tehlikeli olduğu açıktır. Schleiermacher'in, (1963/1813), "yöntem karmaşıklığı"nın çevirmeni içine düşüreceği tehlikle ilgili uyarısını dikkate aldığımızda, tam da incelenen örneklerde bu durumun mevcut olduğu, metinlerin mantıksal bir bütün oluşturamayıp, metinlerin hiçbir güvenilirliğinin olmadığı ve sadece bir karmaşadan ibaret olduğu

görülmektedir. Yerli olarak okunan çeviri metinlerin yabancı öğeler içermesiyle, gerçek ve düşü karıştıran çocuk-okur ise okuduklarıyla gerçekmiş gibi özdeşleşecektir. Bunun gerçekleşmesiyle de çocuk-okur gerçek hayatta bu olguların yansımaları bulamayacak ve kendi iç dünyasında bir bunalım yaşayacaktır. Her üç metin için yapılabilecek ortak değerlendirme; her üç metinde de çocuğa ve çocuğun dünyasına değer verilmediği, çocuk gelişiminin dikkate alınmadığı ve çocuğun kültürleşmesine olumsuz etki yaptıkları gözlemlenmektedir.

Nilüfer Tuncer'in "Ayşegül" çevirileri için dile getirdiği "dikkatsiz" ve "özensiz" tanımlamalarının 35 yıl aradan sonra hala geçerli olduğunu gözlemlemek çevirmen seçiminde bir kriter oluşturulmadığı gibi çevirilere verilen değer toplumuzda ve piyasada çokta fazla değişmediği görülmektedir. Gözlemlenen diğer bir olumsuz sonuçta bu konularda yazılan bilimsel makalelerin çeviri piyasasında yeterince dikkate alınmaması ve buna uygun çevirmenlerin seçilmemesidir.

Dünya klasikleri çevirilerinde bu örnekte görüldüğü gibi uzman çevirmenlerin kullanılmaması, toplumun medeniyet yolundaki dönüşümünü zorlaştıracığı ve toplumu kimlik bunalımına sokacağı bir gerçektir. Dünya çapında değer bulmuş metinlerin çevirilerinin metnin derinliğine uygun çevirmenler tarafından çevrilmesi ile metinler gerçek değerini bulacaktır ve toplumlar arzu edilen medeniyet dönüşümüne bu metinler aracılığıyla ulaşabileceklerdir.

KAYNAKÇA

- BOURDİEU, Pierre (1993). *Sozialer Sinn: Kritik der theoretischen Vernunft*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- DELAHAYE, Gilbert (X). *Ayşegül Dört Mevsim*, çev. Belirtilmemiş, Alpogut Yayınevi.
- DELAHAYE, Gilbert (X). *Küçük Ayşegül Dört Mevsim*, çev. Belirtilmemiş, Marsık Yayınevi.
- DELAHAYE, Gilbert (2013). *Ayşegül Dört Mevsim*, çev. Füsün Önen, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı: İstanbul.
- DELAHAYE, Gilbert (2013). *Ayşegül Kayak Yapıyor*, çev. Füsün Önen, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı: İstanbul.
- DİLİDÜZGÜN, Selahattin (1996). *Çağdaş Çocuk Yazını*. Yapı Kredi Yayınları.
- KOLLER, Werner (2011). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Tübingen: A. Francke Verlag.
- NEYDİM, Necdet (2011). "Cinsiyet Rollerinin ve Toplumsal Rol Modellerinin Metinler Yoluyla İçselleştirilmesi Edebiyat ve Yazarın Masumiyeti (!)", *İlköğretim Çocuk Edebiyatı Kitap Kataloğu*, Genişletilmiş 2. Baskı, Eğitim Sen Yayınları, Ankara.
- NORD, Christiane (1993). "Alice im Niemandsland. Die Bedeutung von Kultursignalen für die Wirkung von literarischen Übersetzungen", *Traducere Navem. Festschrift für Katherina Reiss zum 70.*, 395-416.
- OİTTİNEN, Riitta (2003). "Where the Wild Things Are: Translating Picture Books", *META Translation for Children*. Ed. Riitta Oittinen. Montreal: Presses Universitaires, 128-141.
- O'SULLIVAN, Emer (2000). *Kinderliterarische Komparatistik* (Vol. 28). C. Winter.
- REİSS, Katharina (1993). *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der operative Text*. Kronberg/Ts. 3. Aufl., Heidelberg: Groos.
- SCHLEIERMACHER, Friedrich (1963/1813). "Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens", drl. Hans Joachim Störig, *Das Problem des Übersetzens*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, s. 38-70.
- SHAVİT, Zohar (1991). "Çocuk Yazın Çevirisinin Yazınsal Çoğuldizgedeki Konumu açısından Belirlenmesi", Çeviren: Pınar Besen. *Metis Çeviri Bahar*, S. 19-24
- STOLZE, Rade Gundis (2003). "Translation for Children - World View or pedagogics?", *META Translation for Children*. Ed. Riitta Oittinen. Montreal: Presses Universitaires, s. 208-211
- TUNCER, Nilüfer (1980). "Ayşegül ve Ayşecik Dizileri'nin Artı ve Eksileri", *Türk Kütüphaneciliği*, 29 (2), 122-125.
- URAL, Yalvac (2011). "Ayşegül şimdi çok üzgün!", *Milliyet gazetesi* 31.01.2011 tarihli yazı, (<http://www.milliyet.com.tr/aysegul-simdi-cok-uzgun-/yalvac-ural/pazar/yazardetay/30.01.2011> (en son erişim tarihi 01.03.2015)).